

VU Research Portal

Jong en laat ouderschap en delinquentie van de kinderen

Beijers, J.E.H.; Bijleveld, C.C.J.H.; Thornberry, T.P.

published in

Tijdschrift voor Criminologie
2012

document version

Publisher's PDF, also known as Version of record

[Link to publication in VU Research Portal](#)

citation for published version (APA)

Beijers, J. E. H., Bijleveld, C. C. J. H., & Thornberry, T. P. (2012). Jong en laat ouderschap en delinquentie van de kinderen. *Tijdschrift voor Criminologie*, 54(3), 247-261.

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal ?

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

E-mail address:

vuresearchportal.ub@vu.nl

Jong en laat ouderschap en delinquentie van de kinderen

Joris Beijers, Catrien Bijleveld & Terence Thornberry

Buitenlands onderzoek liet zien dat kinderen van tienermoeders een verhoogd risico hebben op delinquentie. Wij onderzochten de effecten van vroeg en laat ouderschap van moeders en vaders op delinquentie van de kinderen. De bevindingen bevestigen die van eerder onderzoek en laten daarnaast zien dat jong vaderschap boven op jong moederschap geen extra risicoverhoging geeft. Het effect van jong moederschap wordt niet verklaard door instabiliteit in de gezinnen, door gezinsgrootte of door delinquentie van de ouders zelf. De risicoverhoging geldt voor alle kinderen van jonge moeders en niet alleen voor die kinderen die geboren werden toen hun moeder jong was. Het negatieve effect lijkt sterker te zijn voor recentere generaties. Laat ouderschap verhoogt het risico op delinquentie niet.

Introductie

Gezinsfactoren spelen een belangrijke rol in de etiologie van delinquentie. Armoede, geweld in het gezin, een inconsistente opvoedstijl, delinquentie bij de ouders en echtscheiding zijn allemaal risicofactoren voor delinquentie van kinderen. Ogenschijnlijk onschuldige factoren, zoals de leeftijd waarop ouders hun eerste kind krijgen, kunnen ook het risico op delinquentie bij de kinderen vergroten: kinderen van tienerouders hebben een verhoogd risico op delinquentie.

Elder (1998) laat zien dat levenslooptransities of levensgebeurtenissen, via verschillende mechanismen, zowel positieve als negatieve effecten kunnen hebben. Hij stelt dat de invloed op de levensontwikkeling van personen afhankelijk is van wanneer zo'n transitie of gebeurtenis zich voordoet. Hagestad en Neugarten (1985) benoemen hierbij het concept 'sociale timing', dat inhoudt dat de timing van levenslooptransities gebonden is aan culturele verwachtingen en normen. Burton (1996) laat aan de hand van twee kwalitatieve onderzoeken zien dat verzorgende rollen van moeders, grootmoeders en overgrootmoeders afhangen van de sociale timing van die rollen. Families waarin de rollen van moeder, grootmoeder en overgrootmoeder vroeger dan normatief werden aangenomen, verdeelden de zorgtaken binnen de familie minder evenwichtig dan families waarin die transities in overeenstemming met de sociale normen plaatsvonden. Het kan dus zijn dat van jong ouderschap een negatieve invloed uitgaat omdat de transitie volgens geldende normen te vroeg intreedt. Als dat zo is, dan is het mogelijk dat van laat ouderschap – eveneens afwijkend in sociale timing – ook een negatief effect uitgaat.

Naast sociale timing kan biologische timing ook van invloed zijn op levenslooptransities. Jonge ouders zijn mogelijk nog onvoldoende toegerust op het ouder

zijn, doordat hun hersenen en het daarbij horende verantwoordelijkheidsbesef nog niet volledig uitontwikkeld zijn. Oudere ouders zijn aan de andere kant mogelijk weer minder toegerust op een opvoedrol vanwege het feit dat hun fysieke gesteldheid en geestelijke spankracht aan het afnemen zijn. Mogelijk missen zij ook de steun bij de opvoeding van hun eigen ouders als die te oud zijn om het grootouderschap te vervullen, en misschien zelf al behoeftig zijn geworden.

In dit artikel worden de effecten van zulk 'off-time' ouderschap onderzocht, waarbij onderscheid wordt gemaakt tussen vroeg en laat ouderschap en moeder- en vaderschap. Onderzoek naar de effecten van vroeg en laat ouderschap op delinquentie bij kinderen is vooral in Angelsaksische landen uitgevoerd en voornamelijk gericht geweest op vroeg moederschap.

Het effect van de timing van levenslooptransities kan afhangen van culturele normen en de mate waarin deviant gedrag leidt tot sociale problemen als armoede. In Nederland, het land waar dit onderzoek plaatsvond, is er sinds de vroege jaren zeventig sprake van een relatief groot sociaal vangnet. Voorbehoedmiddelen zijn goed verkrijgbaar en waren zelfs lange tijd verzekerd via de zorgverzekering. Ook is abortus sinds de jaren zeventig legaal. Het aantal tienermoeders is sinds de jaren zeventig drastisch gedaald. In 1970 werden nog ongeveer 25 op de 1.000 meisjes van 16 tot en met 19 jaar moeder, vanaf 1980 bleef dit aantal onder de 10 (Centraal Bureau voor de Statistiek, 2012). Mogelijk dat vroeg ouderschap, wanneer het zich voordoet in meer recente generaties, eerder een bewuste keuze zal zijn dan een ongewenste wending in het leven. Dan zal het risico op negatieve uitkomsten mogelijk minder verhoogd zijn dan in het geval waar de ouders – zoals vroeger – voor een 'fait accompli' worden gesteld en gedwongen zijn te huwen. Aan de andere kant kan, gezien de lage aantallen tienerzwangerschappen in Nederland, vroeg ouderschap ook als meer deviant gezien worden en om die reden meer negatieve gevolgen hebben. Daarmee correspondeert dat, hoewel tienerouderschap al langer als een mogelijk probleem wordt gezien, onderzoek naar de schadelijke effecten van vroeg ouderschap vanaf eind jaren zestig toeneemt (Furstenberg e.a., 1990). Vanaf de jaren zeventig gaat men in de westerse wereld tienerouderschap steeds meer als bedreiging zien voor de sociale ontwikkeling van jongeren (De Wilde, 2008; Furstenberg e.a., 1990). Ook daaruit blijkt dat vroeg ouderschap tegenwoordig meer als deviant worden gezien.

'Off-time' ouderschap en delinquentie bij kinderen

'Off-time' ouderschap kan zowel betrekking hebben op jong ouderschap als op laat ouderschap. Onderzoek naar de relatie tussen de leeftijd waarop ouders kinderen krijgen en delinquentie bij de kinderen is tot nu toe bijna geheel gericht geweest op jong ouderschap, met name jong moederschap.

Jong moederschap

Onderzoek naar de relatie tussen jong moederschap en delinquentie bij de kinderen is vooral in de laatste vijftien jaar uitgevoerd. Uit de onderzoeken blijkt dat

jong moederschap de kans op delinquentie bij de kinderen vergroot. Pogarsky e.a. (2003) vonden in hun onderzoek van de Amerikaanse 'Rochester Youth Development Study' dat kinderen van moeders die jong hun eerste kind kregen, vaker delicten plegen dan kinderen van oudere moeders. Dit effect bleek sterker in 'witte' en Latijns-Amerikaanse families dan in families van Afrikaanse komaf. Een onderzoek onder 1.037 jongens uit Montréal (Canada) laat zien dat naast individuele kenmerken ook jong moederschap, een laag opleidingsniveau van de moeder en een gebroken gezin van invloed zijn op de mate van fysieke agressie bij die jongens (Nagin & Tremblay, 2001). Ook uit Engels onderzoek met data van de 'Cambridge Study in Delinquent Development' blijkt dat kinderen van moeders die op jonge leeftijd het eerste kind kregen, een groter risico lopen op het plegen van delicten (Nagin e.a., 1997). Onderzoek van Jaffee e.a. (2001), uitgevoerd met de 'Dunedin Multidisciplinary Health and Development Study' uit Nieuw-Zeeland, toont aan dat kinderen van tienermoeders in de adolescentie verhoogd risico lopen op diverse problemen, waaronder vroegtijdig schoolverlaten, werkloosheid en het plegen van geweldsdelicten.

De relatie tussen vroeg moederschap en (andere) negatieve uitkomsten voor kinderen is uitgebreid onderzocht. Zo blijkt jong moederschap samen te hangen met slechtere scholingsresultaten, welbevinden, persoonlijk inkomen en probleemgedrag (Lipman e.a., 2011; Jaffee e.a., 2001; Shaw e.a., 2006). Pogarsky e.a. (2006) vinden vooral vergrote risico's voor zonen van jonge moeders. Zij lopen een verhoogd risico op drugsgebruik, lidmaatschap van een jeugdbende, werkloosheid en jong ouderschap. De dochters in het onderzoek liepen alleen een verhoogd risico op jong ouderschap.

Diverse onderzoeken laten zien dat tienermoeders en hun gezin gemiddeld een slechtere sociaaleconomische positie hebben (Hotz e.a., 1997; Grogger & Bronars, 1993). Tienermoeders zijn vaker alleenstaand ouder en hebben gemiddeld meer kinderen (Hotz e.a., 1997; Brooks-Gunn & Furstenberg, 1986). Verder hebben tienermoeders gemiddeld minder aan de opvoeding gerelateerde vaardigheden, zoals communicatie met hun kind(eren) en het inschatten van de vooruitgang in ontwikkeling van hun kind(eren) (Brooks-Gunn & Furstenberg, 1986). Hoewel sommige van de genoemde onderzoeken controleren voor sociale selectie en dan nog steeds effecten vinden, laten andere onderzoeken selectie-effecten zien. Hotz e.a. (1997) vergeleken tienermoeders met moeders die een miskraam kregen als tiener en later pas kinderen kregen. Beide groepen bleken verhoogde risico's te hebben op een laag inkomen en het niet afronden van een opleiding, bij de tweede groep dus geen gevolg van vroeg ouderschap en daarmee ondersteunend voor een sociale-selectieverklaring. Ook de bevinding dat gedragsstoornissen in de adolescentie de kans op tienerouderschap vergroten, wijst in de richting van (sociale) selectie (Bardone e.a., 1996). Jaffee e.a. (2001) vinden echter in hun onderzoek naar negatieve effecten van tienermoederschap op kinderen dat zowel sociale selectie als het jong kinderen krijgen zelf de negatieve uitkomsten verklaart.

Jong vaderschap

Hoewel de meeste onderzoeken zich richten op jong moederschap, heeft een klein aantal onderzoeken jong vaderschap onderzocht. Uit het onderzoek van Nagin &

Tremblay (2001) blijkt er geen effect van jong vaderschap te zijn op agressie bij de kinderen. Thornberry e.a. (2008) vinden in hun onderzoek in eerste instantie een significant negatief effect van de leeftijd van de vader bij de geboorte van het eerste kind op delinquentie bij de kinderen, maar dit effect verdwijnt geheel wanneer de leeftijd van de moeder bij de geboorte van het eerste kind als factor toegevoegd wordt aan het model.

Laat ouderschap

Eveneens onderbelicht in eerder onderzoek is het effect van het al ouder zijn bij het krijgen van het eerste kind op delinquentie bij de kinderen. Aangezien effecten worden verondersteld van jong kinderen krijgen omdat dat afwijkt van wat cultureel als 'acceptabel' of 'normaal' wordt gezien, zou spiegelbeeldig evenzogoed 'te laat' kinderen krijgen kunnen leiden tot negatieve uitkomsten. Net als bij jong ouderschap zou sociale selectie een rol kunnen spelen: personen die pas laat een partner vinden en daarom ook pas laat een eerste kind krijgen, hebben mogelijk ongunstige eigenschappen die hun weerslag hebben op de kinderen. Ook kan in het geval van een kinderwens lang kinderloos blijven de druk opvoeren om snel een partner te vinden die ook kinderen wil, of om toch maar kinderen te krijgen binnen een minder goede relatie. De kinderwens prevaleert dan boven het risico dat een dergelijke keuze zich kan vertalen in een instabiele relatie, of zelfs echtscheiding, hetgeen weer kan leiden tot negatieve effecten bij de kinderen. Ten derde, zoals hiervoor reeds betoogd, kunnen oudere ouders te maken hebben met een afnemende lichamelijke en geestelijke spankracht, evenals weinig hulp bij de opvoeding van hun inmiddels te oude eigen ouders. Zij zijn biologisch minder goed toegerust om nog een kind groot te brengen, hetgeen eveneens zijn weerslag kan hebben op de opvoeding en daarmee de ontwikkeling van de kinderen.

Theorieën over vroeg en laat ouderschap en delinquentie bij kinderen

Er worden in onderzoeken verschillende verklaringen gegeven voor de relatie tussen vroeg ouderschap, met name vroeg moederschap, en delinquentie bij kinderen. De belangrijkste verklaringen hebben te maken met het opvoedend vermogen van de ouders, beperkte middelen binnen het gezin en selectie-effecten. Voor alle verklaringen geldt dat ze, soms indirect, ondersteund worden door verschillende onderzoeken.

Beperkte middelen

Een eerste verklaring voor de relatie tussen vroeg ouderschap en delinquentie heeft betrekking op beperkte middelen die gezinnen tot hun beschikking hebben. Jong ouderschap kan leiden tot het afbreken van een opleiding en dus tot een lager opleidingsniveau dan mogelijk was geweest. Ook mag verwacht worden dat gezinnen gemiddeld groter zijn als paren eerder aan kinderen beginnen. Jong ouderschap leidt zo tot een verminderde arbeidsparticipatie, een lager gezinsinkomen en minder financiële middelen per kind (Grogger & Bronars, 1993; Hofferth, 1987). Een andere factor die kan meespelen, is het feit dat vooral zeer jonge

moeders hun kinderen relatief vaak in een eenoudergezin opvoeden. Dit soort gezinnen heeft in de regel ook minder financiële middelen. Uit Engels onderzoek blijkt dat beperkte middelen per gezin deels het effect van vroeg ouderschap op delinquentie verklaren, via indicatoren als gezinsgrootte en gezinsinkomen per kind (Nagin e.a., 1997). Diverse andere onderzoeken ondersteunen deze verklaring of vinden aanwijzingen in die richting (Jaffee e.a., 2001; Nagin & Tremblay, 2001; Pogarsky e.a., 2003).

Opvoeding

Een volgende verklaring voor de relatie tussen vroeg ouderschap en delinquentie is de opvoeding die de ouders geven. Sociologisch onderzoek laat zien dat tienermoeders op diverse terreinen gemiddeld minder opvoedvaardigheden hebben (Miller & Moore, 1990). Nagin e.a. (1997) maken hierbij onderscheid tussen een 'adolescentiegelimiteerde' inadequate opvoeding en een chronisch inadequate opvoeding. Uitgangspunt van de eerste is dat jonge ouders nog onvolgroeid zijn en op dat moment niet de vaardigheden hebben om kinderen op een juiste wijze op te voeden. Deze verklaring wordt echter niet ondersteund door eerdere onderzoeken, die een verhoogd risico laten zien van jong moederschap bij de geboorte van het eerste kind op delinquentie bij alle kinderen (Jaffee e.a., 2001; Nagin e.a., 1997; Nagin & Tremblay, 2001; Pogarsky e.a., 2003). Een 'adolescentiegelimiteerd' effect zou immers betekenen dat later geboren kinderen minder risico lopen, omdat de ouders inmiddels oud genoeg zijn om goede opvoeders te zijn. Als er sprake is van een chronisch inadequate opvoeding, kan dit het gevolg zijn van vroeg ouderschap. Op jonge leeftijd zwanger worden en een kind krijgen kan ertoe leiden dat een jonge moeder zich niet volledig ontwikkelt tot een goede ouder. Zij moet immers haar aandacht verdelen tussen de zorg voor haar kind en haar eigen behoeften, zoals het opdoen van algemene vaardigheden en het volgen van onderwijs, en wordt zo geremd in haar ontwikkeling. Onderzoeken waarin indicatoren van dergelijk chronisch inadequaat ouderschap zijn meegenomen, tonen inderdaad dat deze gedeeltelijk het effect van vroeg ouderschap verklaren (Jaffee e.a., 2001; Nagin e.a., 1997; Pogarsky e.a., 2003).

Eigenschappen van ouders

Een aantal auteurs heeft gewezen op sociale selectie als verklaring voor de negatieve effecten van jong ouderschap. Mogelijk is jong ouderschap een gevolg van reeds aanwezige eigenschappen als impulsiviteit en gebrekkige zelfcontrole. Deze eigenschappen verhogen eveneens het risico op crimineel gedrag bij de ouders, hetgeen weer het risico op delinquentie bij de kinderen verhoogt. Jaffee e.a. (2001) en Nagin e.a. (1997) tonen aan dat het effect van vroeg ouderschap deels verklaard kan worden door delinquentie van de ouders. Aangezien beide onderzoeken delinquentie tot na de geboorte van kinderen meten en Nederlands onderzoek toont dat bij jonge vaders na de geboorte van hun eerste kind het risico op crimineel gedrag toeneemt (De Goede e.a., 2011), kan echter niet met zekerheid vastgesteld worden wat oorzaak en gevolg is. Evenzogoed zou laat ouderschap een reflectie kunnen zijn van minder 'aantrekkelijke' eigenschappen van ouders, die negatieve effecten van laat ouderschap verklaart.

Instabiele gezinssituatie

De zojuist besproken verklaringen hebben alle betrekking op mogelijke verklaringen voor ongunstige effecten op de kinderen van jong ouderschap. Een factor die samenhangt met jong en (evenzogoed ook laat) ouderschap is een instabiele gezinssituatie. Zo blijken jonge moeders vaker alleenstaande ouder, waardoor hun kinderen niet de aandacht en (financiële) middelen genieten van een compleet gezin (Corcoran, 1998). Ook komen bij jonge ouders vaker instabiele relaties en scheidingen voor en die kunnen leiden tot veranderingen in ouderfiguren. Deze (frequente) veranderingen in verzorgers hangen samen met een toename in delinquentie bij kinderen (Capaldi & Patterson, 1991; Thornberry e.a., 1999). Zowel Pogarsky e.a. (2003) als Jaffee e.a. (2001) rapporteren een significant effect van veranderingen in verzorgers op de relatie tussen jong ouderschap en delinquentie bij kinderen. Over het late ouderschap konden wij geen onderzoeken vinden.

Onderzoeksvragen

In ons onderzoek naar het effect van vroeg en laat ouderschap op delinquentie bij kinderen, zullen we de volgende onderzoeksvragen stellen:

- In hoeverre voorspelt vroeg moeder- of vaderschap delinquentie bij kinderen?
- In hoeverre voorspelt laat moeder- of vaderschap delinquentie bij kinderen?
- Worden de gevonden effecten verklaard door:
  - a. de beperkte middelen per kind;
  - b. de jonge leeftijd van de ouder(s) bij de geboorte van het kind;
  - c. de instabiliteit van het gezin;
  - d. de eigen delinquentie van de ouders?

Methode*Data*

Voor dit onderzoek gebruiken we een dataset met daarin gegevens over meerdere generaties personen in Nederland. Beginpunt van de dataset is 198 jongens, die tussen 1911 en 1914 in een jeugdinrichting zijn geplaatst. Zij zijn gemiddeld in 1899 geboren. Ze werden in een jeugdinrichting geplaatst omdat men zich zorgen maakte over hun karakter en gedrag (waaronder kleine criminaliteit) of omdat hun ouders volgens toezichthoudende organisaties niet in staat waren om goed voor hen te zorgen. Zij vormden dus een risicogroep. Van hen, maar ook van hun partners, kinderen en latere generaties, zijn gegevens verzameld over geboorte, overlijden, relaties, kinderen en geregistreeerde strafbare feiten. De verschillende generaties hebben ieder elk hun eigen nummer. De oudste generatie, de ouders van de 198 jongens, is Generatie 1 (G1). De 198 jongens zijn G2, de generaties die volgen, zijn logischerwijs G3, G4 en G5.

Steekproef

Voor dit onderzoek maken we gebruik van twee generaties kinderen en ouders. Aangezien de mannen van generatie G2 (de 198 jongens) tijdens hun jeugd in een

instelling hebben gezeten en over het algemeen later kinderen hebben gekregen, is die generatie minder geschikt om te kijken naar het effect van jong ouderschap. Vandaar dat we de ouders uit generaties G3 en G4 (gemiddeld geboren in respectievelijk 1931 en 1960) hebben gebruikt en de kinderen uit generaties G4 en G5 (gemiddeld geboren in respectievelijk 1960 en 1986). Om vertekeningen vanwege verschillende observatietijden te voorkomen, nemen we de delicten mee die kinderen tot hun 30e plegen; daarom bevat de steekproef alleen kinderen die de leeftijd van 30 jaar hebben gehaald.

Variabelen

De dataset bevat demografische variabelen en variabelen over delinquentie. Voor ieder steekproefpersoon, zowel ouders als kinderen, weten we uit de gemeentelijke basisadministratie (GBA) of de gegevens van de persoonskaart de familiestructuur, geboortedatum en indien van toepassing overlijdensdatum, trouwdatum en scheidingsdatum. Ook hebben we alle ter vervolging ingeschreven delicten van ieder steekproefpersoon (uit de justitiële documentatie). Voor meer informatie over de dataset, zie Bijleveld e.a. (2007). Hierna volgt een beschrijving van de variabelen.

- *Delinquentie van de kinderen*

De afhankelijke (dichotome) variabele, delinquentie van kinderen, is gecodeerd als 1 als een kind ten minste één delict heeft gepleegd tussen het 12e en 30e levensjaar. Uit de justitiële documentatie tellen we – in overeenstemming met criminele-carrièreonderzoek in Nederland – mee de feiten die niet tot een vrijspraak of technisch sepot hebben geleid. Er is gekozen voor een dichotome variabele, enerzijds omdat we willen kijken naar het effect op het wel of niet plegen van delicten en anderzijds omdat we geen specifieke hypothesen hebben over de frequentie van delict plegen. Tevens bevonden zich erg weinig hoogfrequente plegers in de dataset.

- *Leeftijd van de moeder en vader bij de (eerste) geboorte van het kind*

Voor beide ouders hebben we hun leeftijd ten tijde van de geboorte van het (eerste) kind berekend. Jonge moeders worden gedefinieerd als zijnde jonger dan 20 jaar bij de geboorte van het eerste kind. Jonge vaders zijn gedefinieerd als jonger dan 22 jaar, aangezien zij gemiddeld bij de geboorte van kinderen iets ouder zijn. Laat ouderschap betekent dat de ouders 35 jaar of ouder waren bij de geboorte van het eerste kind.

- *Delinquentie ouders*

Delinquentie van de ouders zelf is geteld als ze ten minste één delict hebben gepleegd voor hun 17e jaar. Later gepleegde delicten zijn niet meegenomen, omdat deze steeds meer na de geboorte van het eerste kind plaatsvinden en daarmee de oorzaak-gevolgrelatie met vroeg ouderschap onhelder wordt.

- *Gescheiden ouders*

Als ouders gescheiden waren voordat het kind 12 werd, is dit meegenomen als indicator van een instabiele gezinssituatie. Hier is gekozen voor de leeftijd van 12, omdat delicten van het kind vanaf 12 jaar geregistreerd worden en zo de oorzaak-gevolgrelatie helder blijft.

- *Aantal kinderen*

Het aantal kinderen in het gezin, of de gezinsgrootte, is meegenomen als indicator voor beperkte middelen per kind. Immers, hoe groter het gezin, des te minder middelen (financieel en aandacht) per kind.

- *Eenoudergezinnen*

De variabele eenoudergezinnen maakt onderscheid tussen gezinnen waarvan de vader wel of niet bekend is. Er moet hierbij wel opgemerkt worden dat deze variabele slechts de geregistreerde werkelijkheid weergeeft: we weten uit de GBA of van de persoonskaart niet hoe de gezinssituatie in de praktijk was.

Analysemethode

De invloed van vroeg en laat ouderschap op delinquentie bij kinderen wordt onderzocht door middel van een zogeheten Generalized Estimating Equations-analyse (GEE). Dit is een speciaal soort regressieanalyse, die corrigeert voor het gegeven dat meerdere individuen tot dezelfde groep behoren, in dit geval het gegeven dat families met meerdere kinderen worden meegenomen.

Binnen de GEE kiezen we voor een logistische regressie, aangezien de afhankelijke variabele dichotoom is. Onafhankelijke variabelen zijn de leeftijd van de moeder bij de geboorte van het eerste kind en de leeftijd van de vader bij de geboorte van het eerste kind. Op deze manier kan onderzocht worden in hoeverre vroeg of laat ouderschap van invloed is op delinquentie bij kinderen. Vervolgens voegen we als variabelen aan het model toe het aantal kinderen in het gezin, delinquentie van de moeder in haar jeugd, delinquentie van de vader in zijn jeugd en scheiding van de ouders (voor het 12e jaar van het kind). Het toevoegen van deze variabelen dient ertoe om te onderzoeken of een relatie tussen off-time ouderschap en delinquentie van de kinderen mogelijk door deze factoren verklaard kan worden. Het aantal kinderen in het gezin wordt toegevoegd om de verklaring van beperkte middelen te onderzoeken. Delinquentie van de ouders wordt meegenomen om de selectieverklaring te onderzoeken. Echtscheiding wordt meegenomen om het effect van een instabiele familiesituatie als verklaring te onderzoeken.

In een separate GEE-analyse onderzoeken we of het effect van jong ouderschap anders is voor kinderen die geboren werden toen hun ouder jong was of ook geldt voor alle later geboren kinderen.

Hoewel de dataset meerdere decennia bestrijkt, is er toch voor gekozen in de analyses geen verschillende perioden te onderscheiden. Een eerste reden is dat daarmee de power te zeer zou afnemen. Een tweede reden is dat, hoewel er periodeverschillen in prevalentie en perceptie van tienerouderschap zijn, men ook in eerdere decennia vroeg moederschap als probleem zag en dat de risicofactoren bij

Tabel 1: *Het aantal (percentage) kinderen van jonge en oudere moeders dat voor hun 30e jaar minimaal één delict heeft gepleegd*

	Leeftijd moeder bij geboorte eerste kind		Totaal
	Onder de 20	20 of ouder	
Kind niet delinquent	254 (63%)	869 (72%)	1.123 (70%)
Kind delinquent	150 (37%)	337 (28%)	487 (30%)
Totaal	404 (100%)	1.206 (100%)	1.610 (100%)

vroeg moederschap, zoals een onafgeronde opleiding, een verminderd inkomen en minder ontwikkeld zijn in de rol van opvoeder, in de gehele onderzoeksperiode een rol spelen, en biologische en psychologische factoren, verband houdend met leeftijd, evenzeer een rol spelen over de verschillende perioden. We hebben wel een controlevariabele voor de perioden opgenomen.

Resultaten

Onderzochte groep

In het onderzoek worden in totaal 1.610 kinderen meegenomen van 685 moeders en 687 vaders. Van die kinderen komen er 1.196 uit generatie G4 en 414 uit generatie G5. Van de 1.610 kinderen hadden er 170 (11 procent) moeders onder de 20 jaar toen zij zelf geboren werden; 404 kinderen (25 procent) hadden een moeder die onder de 20 was bij de geboorte van haar eerste kind. Van 1.594 kinderen (99 procent) is een vader bekend. 257 kinderen (16 procent) hebben een vader die bij de geboorte van het eerste kind onder de 22 jaar was. In totaal 222 kinderen (14 procent) hebben ouders die voor hun 12e zijn gescheiden. Van alle 1.610 kinderen hebben er 487 (30 procent) voor hun 30e minimaal één delict gepleegd. Zoals te zien in tabel 1 is het aantal delinquente kinderen bij jonge moeders hoger.

In een eerste set van analyses wordt door middel van een GEE-analyse gekeken naar het effect van jong moeder- en vaderschap op delinquentie bij de kinderen. In een tweede set onderzoeken we het effect van laat ouderschap op delinquentie bij de kinderen.

Effect jonge ouders

De GEE-analyse laat zien dat kinderen van tienermoeders een significant verhoogd risico hebben minstens één delict te plegen (zie tabel 2). Het risico is met ruim 50 procent verhoogd. Gegeven de leeftijd van de moeder bij de geboorte van het eerste kind draagt jong ouderschap van de vader niet significant bij aan het risico. Om te weten te komen of dit effect zowel voor het eerste kind geldt als voor later geboren kinderen, is een additionele analyse uitgevoerd (niet in de tabel). Daaruit blijkt dat het verhoogde risico niet alleen geldt voor kinderen die geboren werden toen hun moeder nog geen 20 jaar was. Later geboren kinderen

Tabel 2: *Generalized Estimating Equations (GEE), logistische regressieanalyse met de invloed van diverse factoren op het al dan niet plegen van minstens 1 delict tussen het 12e en 30e levensjaar*

	Model 1		Model 2		Model 3	
	Exp (B)	S.E.	Exp (B)	S.E.	Exp (B)	S.E.
Moeder 19- (bij 1e kind)	1.541**	.1596	1.509**	.1586	1.371*	.1577
Vader 21- (bij 1e kind)	.937	.1868	.920	.1897	.910	.1905
Moeder delinquent			1.135	.3016	1.183	.3075
Vader delinquent			1.259	.1683	1.198	.1659
Ouders gescheiden (voor kind 12 is)					1.607**	.1619
Aantal kinderen in gezin					1.041	.0247

* $p < .05$; ** $p < .01$

van jonge moeders hebben een vergelijkbaar verhoogd risico ($OR=1.53$, $CI(95 \text{ procent})=1.14-2.05$).

Om te controleren voor selectie-effecten die te maken hebben met de overdracht van crimineel gedrag van ouders op kinderen, is allereerst jeugdig delinquent gedrag van de ouders meegenomen in model 2. Dit levert geen nieuwe significante bijdragen op aan het model en de relatie van jong moederschap met delinquentie bij kinderen blijft overeind. In model 3 worden daar nog scheidingen van ouders en gezinsgrootte aan toegevoegd. Echtscheiding levert een significante bijdrage aan het voorspellen van delinquentie bij kinderen, gezinsgrootte niet. Het effect van jong moederschap neemt iets af in sterkte, maar blijft significant. Als laatste hebben wij ook nog gekeken naar het effect van een eenoudergezin in de regressievergelijking – al is dit, zoals hiervoor beschreven, geen harde maat voor de feitelijke leefsituatie in de gezinnen. Deze factor (resultaten niet in de tabel) draagt significant bij aan het risico op delinquentie, maar neemt net als de andere geïnccludeerde factoren het significante effect van jong moederschap niet weg.

Een probleem met de analyses tot nu toe is dat aangezien personen uit generatie 4 (G4) meegenomen zijn als kinderen, maar ook als ouders van de G5-kinderen, er sprake is van afhankelijkheid en van mogelijke periode-effecten. Om hiervoor te controleren zijn de analyses ook per cohort uitgevoerd. De effect sizes blijven voor model 1 daarbij vergelijkbaar: G4-kinderen van jonge moeders hebben echter alleen bij eenzijdig toetsen nog een significant hoger risico op delinquentie (tweezijdig: $OR=1.452$; $p=.056$). Voor G5-kinderen is het effect sterker ($OR=1.776$; $p<.05$). In model 3, waarin alle controlevariabelen zijn meegenomen, is het effect van jong moederschap voor G4-kinderen geringer en ook eenzijdig niet meer significant ($OR=1.274$; $p=.212$). Voor G5 blijft de effect size nog steeds hoger dan in het model waarin alle generaties gecombineerd werden, maar is het effect nog (net) eenzijdig significant ($OR=1.558$; $p=.100$).

Tabel 3: *Generalized Estimating Equations (GEE), logistische regressieanalyse met de invloed van diverse factoren op het al dan niet plegen van minstens 1 delict tussen het 12e en 30e levensjaar*

	Model 1		Model 2		Model 3	
	Exp (B)	S.E.	Exp (B)	S.E.	Exp (B)	S.E.
Moeder 35+ (bij 1e kind)	1.101	.5381	1.075	.5367	1.072	.5414
Vader 35+ (bij 1e kind)	1.126	.3350	1.142	.3364	1.140	.3394
Moeder delinquent			1.080	.3573	1.066	.3600
Vader delinquent			1.140	.1946	1.097	.1948
Ouders gescheiden (voor kind 12 is)					1.452	.2190
Aantal kinderen in gezin					1.012	.0328

* $p < .05$; ** $p < .01$

Er zijn voor het opstellen van het model verschillende keuzes gemaakt. Zo is er voor de afhankelijke variabele besloten een onderscheid te maken tussen kinderen die volgens de justitiële documentatie geen delict op hun naam hebben staan en kinderen die minimaal één delict hebben gepleegd. Het is de vraag of een onderscheid tussen nooit delicten plegen en minimaal één delict plegen sterk genoeg is. Men zou immers kunnen betogen dat mensen die voor een relatief licht vergrijp één keer zijn veroordeeld, niet veel delinquenter zijn dan anderen die nooit zijn veroordeeld. Om zeker te zijn dat de resultaten niet worden beïnvloed door deze keuze, zijn de analyses ook gedraaid met minimaal twee gepleegde delicten als drempelwaarde. De resultaten bleven hierbij ongeveer gelijk. Aangezien er erg weinig vaders jonger waren dan 20 bij het krijgen van het eerste kind en de gemiddelde leeftijd van vaders iets hoger ligt dan van moeders, is gekozen voor de leeftijdsgrens van 22 jaar. De analyses zijn niet gevoelig voor de keuze voor deze specifieke leeftijdsgrens: ook als de analyses gedraaid worden met andere leeftijdsgrenzen (20, 21 en 23 jaar) is het resultaat vergelijkbaar.

Al met al zien we dus dat jong moederschap het risico op delinquentie van de kinderen verhoogt, ook als gecontroleerd wordt voor een aantal factoren waarvan verondersteld is dat die het effect verklaren. Het effect lijkt sterker te worden voor de meer recente generaties.

Effect oudere ouders

De kinderen van ouders die op latere leeftijd kinderen krijgen, hebben geen hogere kans om delicten te plegen (zie tabel 3). Het maakt daarvoor weinig uit of er ook nog andere factoren in het model worden meegenomen.

De analyses voor G3 en G4, en G4 en G5 apart uitgevoerd leveren vergelijkbare niet-significante bijdragen.

Discussie

In dit Nederlandse onderzoek lieten we zien dat, net als in landen als Engeland, de Verenigde Staten en Nieuw-Zeeland, vroeg moederschap het risico op delinquentie bij kinderen verhoogt. Hoewel vroeg vaderschap afzonderlijk het risico op delinquentie bij de kinderen eveneens verhoogt, lieten we zien dat het significante effect van de jeugdige leeftijd van de vader verdwijnt als jong moederschap in het model betrokken wordt. Laat ouderschap blijkt niet van invloed te zijn op delinquentie bij kinderen, het is derhalve niet zo dat in zijn algemeenheid het 'off-time' kinderen krijgen ongunstig is. Het gaat er dus niet om dat mensen de overgang naar het ouderschap maken op een moment dat niet in overeenstemming is met de gangbare timing, het is het *jong* kinderen krijgen dat de risicoverhoging geeft. We concluderen dat niet off-time ouderschap, maar specifiek jong moederschap geassocieerd is met een verhoogd risico op delinquentie in de kinderen.

We hebben, voor zover mogelijk, onderzocht in welke mate dit effect van jong moederschap valt toe te schrijven aan een viertal mechanismen, zoals in de literatuur genoemd: minder middelen per kind, delinquentie van de ouders zelf, de jonge leeftijd van de ouders bij de geboorte van het kind en een instabiele gezinsituatie die vaker wordt aangetroffen als personen jong kinderen krijgen. Van de factoren die we meenemen in de regressieanalyse blijkt alleen de factor echtscheiding, indicatief voor een instabiele gezinsituatie, bij te dragen aan de voorspelling van delinquentie bij de kinderen, al reduceert die slechts ten dele het effect van vroeg moederschap en kan niet uitgesloten worden dat een deel van de echtscheidingen, direct of indirect, ook in zekere zin een 'gevolg' zijn van vroeg ouderschap. Delinquentie van de ouders onder de 16 jaar en gezinsgrootte voorspellen geen verhoogde delinquentie bij kinderen.

Een mechanisme dat bij eerdere onderzoeken het effect van vroeg moederschap deels verklaart, heeft betrekking op beperkte (financiële) middelen. In dit onderzoek kunnen we dit mechanisme niet direct toetsen. Wel mag verwacht worden dat, als er bij de onderzoeksgroep sprake is van dit mechanisme, de factoren gezinsgrootte en eenoudergezinnen een rol spelen. Een groter gezin betekent immers dat beschikbare middelen verdeeld moeten worden over meer kinderen en bij eenoudergezinnen is er gemiddeld sprake van minder middelen. Deze factoren hebben echter geen voorspellende waarde. Hiermee kan niet aannemelijk gemaakt worden, maar eveneens niet uitgesloten worden, dat het mechanisme van beperkte middelen opgaat.

Een bijkomend negatief effect zou nog kunnen uitgaan van stigma: het zou kunnen zijn dat – zeker in de meer recente generaties – het erg jong krijgen van kinderen stigmatiserende reacties van de sociale omgeving uitlokt. Dat zou ook tot meer delinquentie bij de kinderen kunnen leiden. Een dempend effect zou kunnen uitgaan van het feit dat jonge ouders ook nog veel lichamelijke energie hebben. Nader onderzoek is nodig om te onderzoeken of dit soort bijkomende effecten optreden.

Net als eerder onderzoek laat ook ons onderzoek zien dat het effect van vroeg ouderschap niet alleen voor het eerste kind geldt, maar ook voor eventuele later geboren broers en zussen. Dit betekent dat er geen sprake is van een effect van

slecht ouderschap dat zich beperkt tot de adolescentie van de ouders. Deze bevinding kan betekenen dat er sprake is van structurele effecten van vroeg ouderschap op kinderen, zoals een verstoorde ontwikkeling van de ouders vanwege de te vroege verantwoordelijkheid voor een kind, waardoor zij minder toegerust zijn voor hun opvoedtaak. Het kan echter ook duiden op sociale selectie: karaktereigenschappen van ouders die risico's op vroeg ouderschap én op probleemgedrag bij alle kinderen vergroten. De bevinding uit ons onderzoek dat delinquentie van ouders in hun adolescentie delinquentie van de kinderen niet verklaart, suggereert echter dat het niet alleen de karaktereigenschappen (impulsiviteit, gebrek aan zelfcontrole) van ouders zijn die zowel vroeg ouderschap als delinquentie bij de kinderen verklaren.

Vorenstaande bevindingen bevestigen buitenlands onderzoek (van onder andere Jaffee e.a., 2001; Nagin & Tremblay, 2001; Pogarsky e.a., 2003) op meerdere punten. Er is samenhang tussen vroeg ouderschap en delinquentie bij kinderen. Het verhoogde risico op delinquentie geldt voor alle kinderen van ouders die hun eerste kind vroeg (als tiener) kregen. Dit betekent dat een verondersteld negatief effect van vroeg ouderschap niet komt doordat ouders jong zijn ten tijde van de opvoeding. Nader onderzoek is nodig om uit te zoeken of karaktereigenschappen van ouders zowel vroeg ouderschap als delinquentie bij kinderen (deels) verklaren. Thornberry e.a. (2008) concludeerden dat, los van in de literatuur geopperde factoren als armoede en persoonlijkheidskenmerken, een deel van de relatie tussen vroeg ouderschap en delinquentie bij kinderen onverklaard blijft.

We lieten zien dat de risicoverhoging bij vroeg moederschap zowel voor eerdere als voor latere generaties geldt. De effecten voor de eerdere generaties werden na controle voor diverse verklarende factoren (net) niet meer significant. Dit kan komen doordat de steekproefomvang fors lager is in de eerdere generaties, waardoor het moeilijker is significante verbanden te zien. Ook is de prevalentie van delinquentie bij de kinderen lager. Dit kan het lastiger hebben gemaakt om significantie te detecteren, al moeten we concluderen dat de sterkte van het verband ook aanmerkelijk lager is. Het lijkt er daarmee op dat de negatieve effecten van jong moederschap ook gelden voor huidige generaties, die in overgrote meerderheid op scholen seksuele voorlichting krijgen en vaker zonder noemenswaardige taboes toegang hebben tot voorbehoedsmiddelen. Het lijkt er niet op dat het de 'ongelukjes' zijn die de kinderen aan groter risico blootstellen. Een andere factor die dit kan verklaren, is dat voor huidige generaties, die in een meer op de dienstensector georiënteerde maatschappij leven, het belang van een (hogere) opleiding van de moeder groter is. Het jonge moederschap, dat ook in sterkere mate afwijkend van de norm is, levert zo tegenwoordig relatief meer beperkingen op voor volledige maatschappelijke participatie.

Dit onderzoek heeft vanzelfsprekend zowel sterke punten als beperkingen. Een sterk punt aan dit onderzoek is dat we gebruik hebben gemaakt van een relatief grote dataset, met daarin voldoende gezinnen met jonge en oudere ouders. Daarnaast bevat de dataset gegevens over personen met een verhoogd risico op delinquentie, waardoor het mogelijk is effecten te vinden die anders mogelijk verbor-

gen zouden zijn gebleven wegens een te lage prevalentie van delinquentie. Aangezien er alleen gebruik is gemaakt van officiële gegevens is er geen sprake van vertekeningen door subjectiviteit, zoals beperkingen van het menselijk geheugen en sociaal wenselijke antwoorden.

Ook is er een aantal beperkingen bij het onderzoek. Zoals eerder al aangegeven is, maakt het kleine aantal variabelen in de dataset het onmogelijk verklarende mechanismen te toetsen. Variabelen over de kwaliteit van de relatie van de ouders, de kwaliteit van de opvoeding van de kinderen en de (financiële) middelen die gezinnen hebben, zouden een belangrijke bijdrage hebben kunnen leveren aan het bieden van verklaringen of het uitsluiten ervan. Daarnaast hebben we ook alleen officiële gegevens over de samenstelling van gezinnen, waardoor we niet kunnen uitsluiten dat bijvoorbeeld de verzorgers van de kinderen niet de ouders zijn. Ten slotte moet opgemerkt worden dat de steekproef niet representatief is voor heel Nederland. De onderzochte groep bestaat grotendeels uit autochtonen met een verhoogd risico op delinquentie en andere problemen. Ook is het mogelijk dat de gevonden verbanden minder sterk zullen zijn voor de gehele populatie, aangezien daarin gemiddeld minder problemen spelen en de potentiële risico's van vroeg ouderschap beter ondervangen worden.

Ons onderzoek laat daarmee zien dat het nog steeds belangrijk is om (zeer) jonge moeders met kinderen te ondersteunen. Kinderen van deze moeders lopen een verhoogd risico om later delinquent te worden, met alle nadelige gevolgen van dien. Het is raadzaam om nader onderzoek te verrichten naar verklaringen hiervoor. Uit eerder onderzoek is bekend dat vrouwen met delinquente ouders vaak jong kinderen krijgen. Dat zou betekenen dat, ook al worden dochters zelf niet crimineel, zij via hun jonge moederschap het risico op delinquentie doorgeven aan hun kinderen. In een vervolgstudie zouden deze en andere relaties kunnen worden onderzocht door ook naar de invloed van grootouders te kijken.

Literatuur

- Bardone, A.M., Moffitt, T.E., Caspi, A., Dickson, N. & Silva, P.A. (1996). Adult mental health and social outcomes of adolescent girls with depression and conduct disorder. *Development and Psychopathology*, 8, 811-829.
- Bijleveld, C.C.J.H., Wijkman, M.D.S. & Stuifbergen, J.A.M. (2007). *198 boeffjes. De maatschappelijke integratie van moeilijk opvoedbare jongens 100 jaar geleden*. Amsterdam: NSCR.
- Brooks-Gunn, J. & Furstenberg, F.F. (1986). The children of adolescent mothers: physical, academic, and psychological outcomes. *Developmental Review*, 6, 224-251.
- Burton, L.M. (1996). Age norms, the timing of family role transitions, and intergenerational caregiving among aging African American women. *The Gerontologist*, 36, 199-208.
- Capaldi, D.M. & Patterson, G.R. (1991). Relation of parental transitions to boys' adjustment problems: I. A linear hypothesis. II. Mothers at risk for transitions and unskilled parenting. *Developmental Psychology*, 27, 489-504.
- Centraal Bureau voor de Statistiek (2012). *Leeftijd moeder bij geboorte kind*. Geraadpleegd op 10 mei 2012, via <http://statline.cbs.nl/StatWeb/publication/?DM=SLNL&PA=37520&D1=0-1&D2=2-5,37-43&D3=a&HDR=T&STB=G1,G2&VW=T>.

- Corcoran, J. (1998). Consequences of adolescent pregnancy/parenting: a review of the literature. *Social Work in Health Care*, 27, 49-67.
- De Wilde, M. (2008). Recente evoluties in de perceptie van tienerouderschap. *Tijdschrift voor Seksuologie*, 32, 151-160.
- Elder, G.H. (1998). The life course as developmental theory. *Child Development*, 69, 1-12.
- Furstenberg, F.F., Brooks-Gunn, J. & Morgan, S.P. (1990). *Adolescent mothers in later life*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Goede, S. de, Blokland, A.A.J. & Nieuwbeerta, P. (2011). Ouderschap en crimineel gedrag. Het effect van het krijgen van een eerste kind op de ontwikkeling van crimineel gedrag. *Tijdschrift voor Criminologie*, 53, 3-22.
- Grogger, J. & Bronars, S.G. (1993). The socioeconomic consequences of teenage childbearing: findings from a natural experiment. *Family Planning Perspectives*, 174, 156-161.
- Hagestad, G.O. & Neugarten, B.L. (1985). Age and the life course. In: R.H. Binstock & E. Shanas (eds.). *Handbook of aging and the social sciences*. New York: Van Nostrand Reinhold, 35-61.
- Hofferth, S.L. (1987). The children of teen childbearers. In: S. Hofferth & C. Hayes (eds.). *Risking the future: adolescent sexuality, pregnancy, and childbearing*, Vol. 2. Washington, DC: National Academy Press, 174-206.
- Hotz, V.J., McElroy, S.W. & Sanders, S.G. (1997). The impacts of teenage childbearing on the mothers and the consequences of those impacts for government. In: R. Maynard (ed.). *Kids having kids: economic costs and social consequences of teen pregnancy*. Washington, DC: Urban Institute Press, 55-94.
- Jaffee, S., Caspi, A., Moffitt, T.E., Belsky, J. & Silva, P. (2001). Why are children born to teen mothers at risk for adverse outcomes in young adulthood? Results from a 20-year longitudinal study. *Development and Psychopathology*, 13, 377-397.
- Lipman, E.L., Georgiades, K. & Boyle, M.H. (2011). Young adult outcomes of children born to teen mothers: effects of being born during their teen or later years. *Journal of the American Academy & Adolescent Psychiatry*, 50, 232-241.
- Miller, B.C. & Moore, K.A. (1990). Adolescent sexual behavior, pregnancy, and parenting: research through the 1980s. *Journal of Marriage and the Family*, 52, 1025-1044.
- Nagin, D.S. & Tremblay, R.E. (2001). Parental and early childhood predictors of persistent physical aggression in boys from kindergarten to high school. *Archives of General Psychiatry*, 58, 389-394.
- Nagin, D.S., Pogarsky, G. & Farrington, D.P. (1997). Adolescent mothers and the criminal behavior of their children. *Law and Society Review*, 31, 137-162.
- Pogarsky, G., Lizotte, A.J. & Thornberry, T.P. (2003). The delinquency of children born to young mothers: results from the Rochester Youth Development Study. *Criminology*, 41, 101-138.
- Pogarsky, G., Thornberry, T.P. & Lizotte, A.J. (2006). Developmental outcomes for children of young mothers. *Journal of Marriage and Family*, 68, 332-344.
- Shaw, M., Lawlor, D.A. & Najman, J.M. (2006). Teenage children of teenage mothers: psychological, behavioural and health outcomes from an Australian prospective longitudinal study. *Social Science & Medicine*, 62, 2526-2539.
- Thornberry, T.P., Pogarsky, G. & Lizotte, A.J. (2008). *Intergenerational continuities in young parenthood. Consequences for children and grandchildren*. Ongepubliceerd manuscript.
- Thornberry, T.P., Smith, C.A., Rivera, C., Huizinga, D. & Stouthamer-Loeber, M. (1999). Family disruption and delinquency. *OJJDP Juvenile Justice Bulletin*, september 1999, 1-5.